

10 αλήθειες για την παγκόσμια τάξη

ΟΙ ΑΜΦΙΒΟΛΙΕΣ που έχουν διατυπωθεί αναφορικά με την παγκόσμια οικονομική τάξη και προχωρούν πέρα από τα οργανωμένα συλλαλητήρια πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα της υπερμεγέθους αθλιότητας και ταυτόχρονα της ευημερίας άνευ προηγουμένου που γνωρίζει ο κόσμος σήμερα. Διότι ακόμη και αν αυτός ο κόσμος είναι ασύγκριτα πιο πλούσιος από κάθε άλλη φορά, την ίδια στιγμή είναι και ο τόπος των πιο ακραίων στερήσεων και ανισοτήτων. Πρέπει να έχουμε κατά νου αυτή την ουσιώδη αντίθεση προκειμένου να κατανοήσουμε τον γενικό σκεπτικισμό που εμπνέει η παγκόσμια τάξη, αλλά και την απήχηση που έχει αυτό που αποκαλούμε «αντιπαγκοσμιοποίηση», παρά τον άλλοτε σε έξαρση και άλλοτε βίαιο χαρακτήρα αυτής της αμφισβήτησης. Οι μάχες σχετικά με την παγκοσμιοποίηση απαιτούν μια προσέγγιση σε βάθος ζητημάτων που τείνουν να χάνονται στη ρητορική των αντιπαράθεσεων από τη μια μεριά και στις εσπευσμένες αναιρέσεις από την άλλη. Υπάρχουν κάποια σημεία τα οποία αξίζει να προσέξουμε.

Του
AMARTYA SEN

4 Άμεσα ή έμμεσα, το βασικότερο πρόβλημα είναι αυτό των ανισοτήτων

Η βασική προβολή, είτε με τον έναν είτε με τον άλλον τρόπο, οφείλεται στις ανισότητες που επικρατούν μεταξύ των κρατών αλλά και στους κόλπους αυτών. Σε αυτές συγκαταλέγονται η άνιση κατανομή του πλούτου αλλά και οι τεράστιες ανισορροπίες στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ισχύ. Ένα πολύ βασικό πρόβλημα είναι αυτό του καταμερισμού των ενδεχόμενων οφελών της παγκοσμιοποίησης μεταξύ πλούσιων και φτωχών κρατών αλλά και μεταξύ διαφόρων ανθρωπίνων ομάδων σε κάθε κράτος ξεχωριστά.

5 Η μεγαλύτερη ανησυχία συνίσταται στο σύνολο των ανισοτήτων και όχι στις επί μέρους μεταβολές

Όσοι αντιτίθενται στην παγκοσμιοποίηση συχνά δεν μάχονται με τον σωστότερο τρόπο με το να διαβεβαιώνουν ότι οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Η πρώτη ανησυχία αφορά το σύνολο της

κά αγαθά και τίθενται υπό εκμετάλλευση οι ανθρωπίνι πόροι, ανάλογα με τους κανόνες του παιχνιδιού που υπερισχύουν κτλ. Άρα σε όλους αυτούς τους τομείς το κράτος και η κοινωνία διαδραματίζουν έναν ρόλο και στους κόλπους μιας χώρας αλλά και στον κόσμο γενικότερα. Η αγορά είναι ένας θεσμός ανάμεσα σε άλλους. Εκτός από την ανάγκη να ορίσουμε στους κόλπους μιας οικονομίας μια εθνική πολιτική υπέρ των φτωχών (στοιχειώδης εκπαίδευση και ιατρική περίθαλψη, θέσεις εργασίας, αγροτικές μεταρρυθμίσεις, νομική προστασία, χειραφέτηση των γυναικών), η κατανομή των κερδών των διεθνών συναλλαγών εξαρτάται και από τις διάφορες μεταβολές στον παγκόσμιο χάρτη (εμπορικές συμφωνίες, ιατρικές πρωτοβουλίες, οικολογικές και περιβαλλοντικές πολιτικές κτλ.)

8 Ο κόσμος έχει αλλάξει από την εποχή των συμφωνιών του Μπρέτον Γουντς

Η πολιτική και χρηματοοικονομική οργάνωση σε διεθνές επίπεδο, την οποία έχουμε κληρονομήσει από το παρελθόν (Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και άλλοι θεσμοί), δημιουργήθηκε κυρίως τη δεκαετία του 1940, μετά τη Διάσκεψη του Μπρέτον Γουντς το 1944. Οι ασιατικές και αφρικανικές χώρες βρίσκονταν στην πλειονότητά τους υπό ιμπεριαλιστική κυριαρχία. Η ανοχή στην ανασφάλεια και στη φτώχεια ήταν πολύ μεγαλύτερη. Η υπεράσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου ήταν ακόμη πολύ εύθραυστη. Η ισχύς των μη κυβερνητικών θεσμών ανύπαρκτη. Το περιβάλλον θεωρείτο κάτι όχι και τόσο σημαντικό. Η δημοκρατία σε καμία περίπτωση δεν θεωρείτο διεθνές δικαίωμα.

9 Οι αλλαγές είναι απαραίτητες τόσο σε πολιτικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο

Οι υπάρχοντες διεθνείς θεσμοί έχουν επιχειρήσει να ανταποκριθούν σε μια κατάσταση η οποία άλλαξε. Η Παγκόσμια Τράπεζα, π.χ., αναθεώρησε τις προτεραιότητές της με την καθοδήγηση του Τζέιμς Βόλφενζον. Τα Ηνωμένα Έθνη, ιδίως με την προεδρία του Κόφι Αναν, έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο παρ' όλους τους οικονομικούς περιορισμούς. Κάποιες άλλες αλλαγές όμως είναι απαραίτητες. Στην πραγματικότητα η δομή της ισχύος που στηρίζει την οργάνωση των θεσμών οφείλει να επανεξεταστεί σε σχέση με τη νέα πολιτική πραγματικότητα. Η άνοδος της αμφισβήτησης της παγκοσμιοποίησης δεν είναι παρά μια έκφραση της εν λόγω ισχύος.

Η ισορροπία των δυνάμεων, αντανάκλαση της κατάστασης τη δεκαετία του 1940, είναι επίσης ένα ζήτημα το οποίο οφείλουμε να επανεξετάσουμε. Ας εξετάσουμε το πρόβλημα της διαχείρισης των συρράξεων, των τοπικών πολέμων και των δαπανών για όπλα. Οι κυβερνήσεις των χωρών του Τρίτου Κόσμου έχουν μεγάλη ευθύνη στην υπερβολική δίωξη της βίας, το εμπόριο των όπλων όμως ενθαρρύνεται από τις παγκόσμιες δυνάμεις. Πράγματι, σύμφωνα με την έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών το 1994, οι πέντε μεγάλες χώρες-εξαγωγείς όπλων όχι μόνο είναι τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, αλλά μαζί εκπροσωπούν το 86% όλων των εξαγωγών συμβατικών όπλων κατά την περίοδο που μελετήθηκε.

10 Η οικοδόμηση της παγκοσμιοποίησης είναι η μοναδική απάντηση στις αμφιβολίες για την παγκοσμιοποίηση

Τα εχθρικά συλλαλητήρια αποτελούν μέρος του παγκόσμιου μηχανισμού. Αν όμως έχουμε δικίωμα να υποστηρίξουμε την παγκοσμιοποίηση, οφείλουμε ταυτόχρονα να αποφύγουμε και θεσμικούς και πολιτικούς κινδύνους που ενέχει. Δεν είναι εύκολο να διαλύσουμε τις όποιες αμφιβολίες αν δεν λάβουμε σοβαρά υπόψη μας τις βαθύτερες ανησυχίες που τις προκαλούν.

1 Οι διαμαρτυρίες κατά της παγκοσμιοποίησης δεν απευθύνονται στην παγκοσμιοποίηση

Οι συμμετέχοντες στις εν λόγω διαμαρτυρίες, στο σύνολό τους, με δυσκολία μπορούν να εναντιωθούν στο σύστημα, τη στιγμή που η αμφισβήτησή τους συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πλέον «παγκόσμια» γεγονότα της σύγχρονης εποχής. Διαδηλωτές από το Σιάτλ, τη Μελβούρνη, την Πράγα, το Κεμπέκ ή από οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου δεν είναι τα παιδιά της διπλής πόρτας, αλλά άντρες και γυναίκες που έρχονται από όλα τα σημεία της υφής για να εκφράσουν τα παράπονά τους σε παγκόσμιες συγκεντρώσεις.

2 Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι νέο φαινόμενο ούτε μια απλή μορφή «εξευρωπαϊσμού»

Για εκατομμύρια χρόνια η παγκοσμιοποίηση εξελίχθηκε μέσω των ταξιδιών, του εμπορίου, των μεταναστεύσεων, της συνάφειας των πολιτισμών, της διάδοσης της γνώσης και των ανακαλύψεων (συμπεριλαμβανομένων και των επιστημών και της τεχνολογίας). Οι πολιτισμοί έχουν δεχθεί επιρροές ο ένας από τον άλλον σε όλους τους τομείς. Ετσι, ως το τέλος της προηγούμενης χιλιετίας το κίνημα είχε δράσει ως ένα μεγάλο σημείο ξεκινώντας από τη Δύση. Στο ξεκίνημά του όμως (περί το 1000 μ.Χ.) η Ευρώπη «εμπλουτίστηκε» με την επιστήμη και την τεχνολογία των Κινέζων και με τα μαθηματικά των Αράβων και των Ινδιάνων. Υπάρχει μια παγκόσμια κληρονομιά της αλληλεπίδρασης και τα ίδια τα σύγχρονα κινήματα καταγράφονται στην ιστορία της.

3 Η παγκοσμιοποίηση αυτή καθαυτή δεν είναι μια τρέλα

Έχει ωφελήσει τον πλανήτη στους τομείς της επιστήμης και του πολιτισμού. Μόλις πριν από λίγους αιώνες η φτώχεια και μια ζωή «άθλια, κτηνώδης και σύντομη», όπως την περιέγραφε ο Τόμας Χομπς, κυριαρχούσαν στον κόσμο, με ελάχιστες εξαιρέσεις ανθρώπων που είχαν «γεμάτες τις τσέπες τους». Στην επιβολή ενός ελέγχου σε αυτή την άσχημη κατάσταση η σύγχρονη τεχνολογία αλλά και οι οικονομικές συναλλαγές διαδραμάτισαν τον δικό τους σημαντικό ρόλο. Οι επισφαλείς καταστάσεις δεν δύνανται να αντιστραφούν αν οι πιο φτωχοί στερούνται βασικά αγαθά της σύγχρονης τεχνολογίας, της σταθερής αποτελεσματικότητας του εμπορίου και των διεθνών συναλλαγών, των κοινωνικών και οικονομικών πλεονεκτημάτων εν τέλει που προσφέρει η ζωή σε μια ανοιχτή, και όχι κλειστή, κοινωνία. Αυτό που είναι απαραίτητο είναι ένας πιο δίκαιος καταμερισμός των καρπών της παγκοσμιοποίησης.

Ακόμη και αν αυτός ο κόσμος είναι ασύγκριτα πιο πλούσιος από κάθε άλλη φορά, την ίδια στιγμή είναι και ο τόπος των πιο ακραίων στερήσεων και ανισοτήτων

ανισότητας και της φτώχειας – όχι τις επί μέρους μεταβολές. Ακόμη και αν οι υπερασπιστές της σύγχρονης οικονομικής τάξης είχαν δικίωμα να υποστηρίξουν ότι η κατάσταση των φτωχών περιοχών έχει κατά κάποιο τρόπο βελτιωθεί, η λογική ανάγκη να επιστήσουμε άμεσα την προσοχή μας στην τρομακτική φτώχεια και στην απίστευτη εξαθλίωση δεν θα ήταν μικρότερη.

6 Το ζήτημα δεν είναι να ξέρουμε αν υπάρχει κέρδος για όλους τους ενδιαφερομένους αλλά αν ο καταμερισμός του κέρδους είναι δίκαιος

Εφόσον οι καρποί που απορρέουν από τη συνεργασία είναι πολλοί, όλες οι ευνοϊκές τροποποιήσεις που μπορεί να συμβούν σε καθένα από τα μέρη είναι πιθανές συγκρινόμενες με μια ανύπαρκτη συνεργασία. Πρέπει λοιπόν να αναρωτηθούμε αν ο καταμερισμός των κερδών είναι δίκαιος ή αποδεκτός, και όχι μόνο αν υπάρχει κέρδος για όλους τους ενδιαφερομένους. Όπως υποστήριζε ο μαθηματικός Τ. Φ. Νας, περισσότερο από μισό αιώνα πριν, σχετικά με τα κέρδη που απορρέουν από μια συνεργασία, το ουσιαστικό ζήτημα δεν είναι να γνωρίζουμε αν το τάδε ή το δείνα κοινό αποτέλεσμα που προσιμμάται από όλους προκύπτει άνευ συνεργασίας, αλλά αν γεννά έναν δίκαιο καταμερισμό των κερδών. Αν θέλουμε να αποδείξουμε ότι η οργάνωση μιας άνισης και σεξιστικής οικογένειας είναι άδικη, δεν είναι απαραίτητο να δείξουμε ότι η κατάσταση των γυναικών θα ήταν καλύτερη αν απομακρύνονταν από την οικογένειά τους αλλά απλώς ότι ο καταμερισμός των κερδών του συστήματος είναι άνισος και άδικος στην παρούσα κατάσταση.

7 Η οικονομία της αγοράς είναι συμβατή με πολλές και ποικίλες θεσμικές καταστάσεις, ενώ θα μπορούσε να έχει επιλέξει δύο δρόμους

Το βασικό ζήτημα δεν είναι να γνωρίζουμε αν οφείλουμε να εφαρμόσουμε ή όχι την οικονομία της αγοράς. Η ύπαρξη μιας ακμάζουσας οικονομίας είναι αδύνατη δίχως την εφαρμογή της σε ευρεία κλίμακα. Αυτή η ιδέα όμως δεν κλείνει τη συζήτηση, αναθέτως την ανοίγει. Η οικονομία της αγοράς μπορεί να έχει ποικίλα αποτελέσματα, ανάλογα με τον τρόπο που κατανομούνται τα υλι-

© ΤΟ ΒΗΜΑ
Le Monde

Ο Amartya Sen είναι καθηγητής του Πανεπιστημίου του Κέμπριτζ. Το 1998 τιμήθηκε με το Νομπέλ Οικονομίας.

Ο κ. Δ. Ν. Μαρωνίτης θα απουσιάσει από τα «Απολίπιστα Μονοτονικά» για 3 εβδομάδες

Ο κ. Μάριος Πλωρίτης θα απουσιάσει από τις «Θέσεις» του για 1 εβδομάδα